

Schmidt Anikó

A Konkoly-Thege család iratanyaga

A 14–21. századi időkorú családi levéltárat 2021 szeptemberében ajándékként vette át a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Az iratanyagot a család az 1945 utáni gyorsan változó és viszontagságos politikai helyzetben, a familiát ért számos atrocitást követően menekítette ki az országból. Több évtizedes külföldi őrzés után a család feje, Konkoly-Thege Miklós úgy döntött, hogy a rendkívül értékes, 1,88 ifm terjedelmű iratanyagot felajánlja intézményünknek, amit természetesen nagy örömmel fogadtunk. Az átadás a 2020-ban kezdődő koronavírus-járvány miatt sokáig húzódott, végül 2021. szeptember 22-én, szűk családi körben, valamint a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatójának, dr. Szabó Csabának, illetve dr. Arany Krisztinának, a Magánlevéltárak és Gyűjtemények Osztálya vezetőjének és munkatársainak a jelenlétében zajlott le. Az iratokat az állományba vétel során a HU-MNL-OL-P 2378-as törzsszámon helyeztük el.

A 20. századot megelőző dokumentumokat dr. Konkoly-Thege Balázs (1862–1923) gyűjtötte össze, jegyzékelt és rendezte, aki maga is magas színvonalon végzett családtörténeti kutatásokat. Erről szóló jegyzetei, illetve az általa készített családfák ugyancsak megtalálhatók a családi levéltár iratai között. A 20. századi iratanyagot pedig elsősorban a beadó, Konkoly-Thege Miklós és édesapja rendszerezte, akik számos, a szűkebb családra, köztük a norvég felmenőkre vonatkozó anyagokkal egészítették ki az irategyüttest.

A család a középkor óta jelen van a magyar történelemben, már az Árpád-házi királyok idején is jelentős birtokokkal rendelkeztek Komárom vármegyében és fontos tisztségeket töltöttek be. A családi levéltár alapján az első ismert ős egy bizonyos Máté, akit egy 1242. évi dokumentum említ, amely egykor másolatként volt meg az iratanyagban. Bár a családi levéltár őrzi ennek az iratnak az emlékét, annak további sorsa ismeretlen. A leszármazás kétséget kizáróan egy 1306-ban kelt okirat alapján Barnabástól igazolható. Az irat a családi levéltárban HU-MNL-OL-P 2378-1.-1.-1.-A. jelzeten szerepel, sajnos csak másolatban, mert az eredetije eltűnt. Eszerint Barnabás Konkol nevű birtokát sógora, Hindy Tamás kapta meg. A családi levéltárat sok veszteség érte a 20. század véres és kaotikus politikai eseményei idején, így többek között a 15 eredeti középkori iratból csupán 8 maradt a család őrzésében, a többi dokumentum – amelyek részben a házkutatások során tűntek el – sorsa, őrzési helye ismeretlen. A jelenlegi legkorábbi eredeti irat 1327-ből való (HU-MNL-OL-P 2378-1.-1.-1.-B.) és a többihez hasonlóan ez is a Konkol birtokra vonatkozik (Hyndy Erzsébet és gyermekei, Hyndy Péter, Benedek, Klára és Sebe a Konkol birtokot 33 márkáért eladják Magyar Pál mesternek, Gimes várkapitányának).

A dokumentumokból nyomon követhetők a család birtokszerzései, a részben ezekkel összefüggő peres ügyeik, illetve az egyes családtagok hivatali pályafutása.

Az iratanyag levéltári rendezése során figyelembe vettük a tényt, hogy egy család által rendezett irategyüttest kaptunk, így maximálisan igyekeztünk megőrizni az iratok eredeti egységét és rendszerét, és csak a legszükségesebb esetben változtattunk ezen, amikor az eredeti elgondolás összeegyeztethetetlennek bizonyult a levéltár-szakmai szempontokkal. Így például a beérkezett iratanyagból kiválogattuk az eredeti középkori okleveleket (amelyekből 6 db a HU-MNL-OL-P 2378-1.-1.-(1-18.) jelzeteken volt elérhető, 2 db pedig a Rokon családok iratanyagában a HU-MNL-OL-P 2378-1.-1.-32.-A. jelzetten), és ezeket a levéltárunk középkori gyűjteményének helyt adó, legbiztonságosabb raktárunkban helyeztük el, természetesen az eredeti iratanyagban kiemelésüket utalólapon rögzítettük a pontos jelzetet és az új helyet is feltüntetve. Miután az iratanyag a középkori gyűjteményünk (Diplomatikai Levéltár) része lesz, így a későbbiekben DL jelzetet fog kapni. Az anyagból ugyancsak kiválogattuk a 20. századi iratmásolatokat is: a legtöbb családi és személyi hagyatékban gyakran találkozhatunk ilyen, biztonsági okokból készített másolatokkal olyan iratokról, amelyeknek az eredetijét is a család birtokolja. Abban az esetben, ha az iratok eredetije is levéltárba kerül, ezek a másolatok az eredeti iratanyagban való tájékozódást és kutatást megnehezítik. Mivel azonban jelen esetben a másolatok kiválóan mutatják, hogy maga a család mit tartott fontosnak az iratanyagból, valamint tekintettel az ajándék nagy értékére, a másolatokat nem semmisítettük meg, hanem egy külön sorozatot hoztunk létre belőlük (2. sorozat). Ugyancsak kiválogattuk az iratokkal együtt beérkezett, a különböző családtagok által írt, vagy a familiáról szóló könyveket, amelyek könyvtárunk állományát fogják gazdagítani.

A HU-MNL-OL-P 2378-as törzsszámon elhelyezett iratanyagban tehát mindenekelőtt két sorozatot alakítottunk ki; az elsőbe az eredeti iratok, a másodikba pedig az iratmásolatok kerültek. Az első sorozaton belül külön alsorozatba rendeztük a *Család által rendezett iratokat*, ahol, mint a neve is mutatja, teljes egészében megőriztük az eredeti rendszert, a másodikba pedig a levéltár által rendezett iratok kerültek, ahol az eredeti, a család által kigondolt struktúra megőrzése valamilyen oknál fogva nem volt lehetséges. Utóbbiba kerültek például az egykor 0. fasciculussal jelölt eredeti iratok, hiszen a levéltári rendszerben 0. fasciculus nem létezik, de ugyancsak itt kaptak helyet azok a Konkoly-Thege családtagok számára kiállított jogi és orvosi diplomák (18–19. sz.), amelyek időkorük és tartalmuk miatt egyik fasciculusba sem illettek bele. A rendkívül nagy jelentőségű iratanyagot 13 savmentes dobozban és 3 tékában helyeztük el, az anyagok palliumozása és a beérkezett jegyzékkel való összevetése után a jegyzéket pontosítottuk, esetenként kiegészítettük, és adatbázisunkba (ScopeArchiv) felvittük. A jegyzék és az iratanyag az állományba vétel lezárása után nyilvánosan is elérhető és kutatható lesz; állományvédelmi okok miatt a középkori iratok feltehetően csak digitális másolatban, a 20. századi iratok pedig a hatályos adatvédelmi törvények figyelembevételével.

Az iratanyag önmagában is jelentős, hiszen több évszázadon keresztül dokumentálja a nagy múltú család történetét. A genealógiai kutatások mellett sok információval szolgál olyan nevezetes családtagokra vonatkozóan is, mint a neves csillagász és meteorológus Konkoly-Thege Miklós (1842–1916), akinek elvülhetetlen érdemei vannak a magyar csillagászat terén azzal, hogy 1869-ben ógyallai birtokán csillagvizsgálót építtetett,

amelyet az évek során nemzetközi hírű obszervatóriummá bővített. 1871-ben kezdődő megfigyelései főleg a meteorokra és üstökösökre irányultak, de foglalkozott bolygók észlelésével és spektroszkópiás (szinképelemzéses) vizsgálatokkal is. Emellett több távcsövet, spektroszkópot is tervezett, sőt, igazi polihisztorként közlekedéstervezéssel, hajótervezéssel, fényképészettel, valamint zenével is foglalkozott. Az iratanyagban széles körű érdeklődésének számos lenyomata megtalálható, például a HU-MNL-OL-P 2378-1.-1.-50.-A.-4. jelzeten kaptak helyet zongoraátiratai és kottái. 1899. május 16-án ógyallai birtokát és az obszervatóriumot nagylelkűen a magyar államnak ajándékozta: az adományozás teljes dokumentációja megtalálható a családi levéltárban (HU-MNL-OL-P 2378-1.-1.-50.-A.-1.). Ezenkívül a Konkoly-Thege Miklóshoz kötődő iratanyag nagy része fényképekből, levelezésből, illetve a csillagással kapcsolatos megemlékezésekből, rendezvények dokumentumaiból áll.

A családi levéltárba házasságok révén számos más família, személy iratanyaga is bekerült. Így például a Konkoly-Thege levéltár adatokkal szolgál Tessedik Sámuelre (1742–1820), a neves evangélikus lelkészre, pedagógusra és gazdasági szakíróra vonatkozóan is, mivel Tessedik Sámuel lánya, Johanna (1782–1862) Mikolay István orosházi evangélikus lelkészhez ment feleségül, így az anyag feltehetően az ő révén került be a Konkoly-Thege levéltárba, hiszen a Mikolay és Konkoly-Thege familiák között szintén fennállt házassági kapcsolat.

A beérkezett irategyüttes sok szállal kötődik a már levéltári őrzésben lévő iratokhoz. Magáról a Konkoly-Thege családról is őriztünk már korábban iratanyagot a családi fondtörédek között (HU-MNL-OL-P 2257-309.). Az anyag a Múzeumi Törzsanyag részeként került be a levéltárba, és a HU-MNL-OL-R 319-1083-as jelzetről 2009-ben helyeztük át a családi fondtörédek közé. Az 1578–1944 időkorú, 0,04 ifm terjedelmű anyag egyaránt tartalmaz a Konkoly-Thege és a rokon családokra vonatkozó dokumentumokat. A tervek szerint ezeket az iratokat a most beérkezett irategyüttessel egyesítve a HU-MNL-OL-P 2378 fond 3. sorozatába helyezzük át, így kutatóinknak lehetőségük lesz arra, hogy a lehető legteljesebb egységben tanulmányozhassák a családi levéltárat.

A Konkoly-Thege anyaggal beérkezett rokon családok iratanyagából jelentőségét és mennyiségét tekintve egyaránt kiemelendő a Gregersen család hagyatéka, amely két doboznyi és egy tékányi dokumentumot tesz ki. Ez a Konkoly-Thege familia történetében az úgynevezett „norvég szál”, amelynek köszönhetően a Konkoly-Thegéknek norvégiai rokonaik is vannak. A beérkezett iratok elsősorban Gudbrand Gregersenhez (1824–1910) és leszármazottaihoz kapcsolódnak. Az ácsmesterséget kitanuló Gregersen európai tanulmányútja során került kényszerűségből Magyarországra, miután a holmiját Bécsben ellopták. 1847-ben érkezett Pest-Budára, ahol bekapcsolódott a vasútépítkezésbe. Ezt követően ő építette meg a vasúti hidat a Vág völgyében. Az 1848-as forradalom idején önkéntesnek jelentkezett a IV. mérnökcsapatba, ahol utásztisztként szolgált, és rekordgyorsasággal, 36 óra alatt épített fel egy pontonhidat Paksnál. A szabadságharc leverése után 1851-ben tért vissza Itáliából. Elsősorban híd- és vasútépítéssel foglalkozott, Magyarországon számtalan vasútvonal, pályaudvar és vasúti híd megépítése fűződik a nevéhez, köztük az 1861-ben megnyílt Buda–Nagykanizsa vasútvonal, a budai indóház

vagy a nagykanizsai és a székesfehérvári vasútállomás fogadócsarnokai. Ő építette a komáromi Erzsébet hidat is. Az 1857-ben átadott szolnoki vasúti hidat, Magyarország leghosszabb vasúti fahídját is az ő cége készítette. A fahidat 1889-ben acélszerkezetűre cserélték, s ezt az átépítést szintén a Gregersen-építővállalat végezte. Emellett ácsmunkákkal is foglalkozott a cég, az 1875-ben elkészült Nemzeti Színház asztalos- és ácsmunkáit is az ő irányításával végezték, akárcsak az Országház és a Szépművészeti Múzeum hasonló munkáit. Az 1879-es szegedi nagy árvíz után is részt vett a vállalat a város újjáépítésében. Az ott végzett munkája elismeréseként Gudbrand Gregersen nemesi címet kapott, valamint a Ferenc József-rend kitüntetésre lett. 1888-ban jegyeztette be saját cégét (Gregersen G. és Fiai Építő Vállalat), amely egy 1865 óta működő cégen alapult.

A Gregersen családra vonatkozóan a Magyar Nemzeti Levéltár korábban is őrzött iratokat (például a P 1437-ben Bonta Károly ügyvéd hagyatékában a 19. tételben Gregersen család iratai, amely elsősorban a család peres ügyeit tartalmazza), ám most ezek mellé a Konkoly-Thege család révén olyan kiemelkedően fontos anyagok is bekerültek, mint például Gudbrand Gregersen 1884. szeptember 7-i kiadású címereslevele, amelyben Ferenc József magyar nemességet, címet és a „saági” előnevet adományozta számára (HU-MNL-OL-P 2378-I.-1.-32.-A-66.-1.), vagy leszármazottjainak személyes anyaga.

Az iratanyag nem csupán azért jelentős, mert ilyen gazdag és értékes, gyakorlatilag teljes családi levéltári adomány nem történt a Magyar Nemzeti Levéltár elmúlt évtizedeiben. Azért is nagyon fontos, mert ez a családi levéltár évtizedeken át külföldön volt magántulajdonban, a családtagok ugyanis csak ott látták biztosítottnak hosszú távú megőrzését. Nagy megtiszteltetés számunkra, hogy az iratokat hazahozták, és a magyar államnak, a mi közgyűjteményünknek ajándékozták, ezáltal ránk bízta fennmaradását, szakszerű kezelését és kutathatóságának biztosítását.

- A Konkoly-Thege család iratanyagából mutat be ízelítőt a lapszám végén látható színes melléklet.